

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Bæk Heena – ett Pippi-fan som leker sig in i läsarens hjärta
Lassén-Seger, Maria

Published in:
Opsis barnkultur

Published: 01/01/2020

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Lassén-Seger, M. (2020). Bæk Heena – ett Pippi-fan som leker sig in i läsarens hjärta. *Opsis barnkultur*, (2), 4-15. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201147846>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Salong: Baek Heena – ett Pippi-fan som leker sig in i läsarnas hjärtan

Den 31 mars 2020 slår ALMA-priset ner som en blixtnedslåg i Sydkoreanska bilderbokskonstnären Baek Heenas vardag. Visst känner hon till både priset och Astrid Lindgrens författarskap från tidigare. Hon har växt upp med och älskat Pippi-filmerna om den rödhåriga rebellen, rentav själv kallats "Pippi" som barn. Men att hon själv skulle få Litteraturpriset till Astrid Lindgrens Minne fanns inte på dagordningen. Juryn och dess ordförande Boel Westin fick hålla på ett bra tag för att få tag på henne och delge henne den glada nyheten, så hon satt inte precis bredvid telefonen och väntade på ett samtal från Stockholm.

När nyheten väl börjat sjunka in är det en glatt omtumlad Baek Heena som möter världspresen. Hon är hedrad, överväldigad och kan inte nog tacka sin lyckliga stjärna. Visserligen är hon redan uppmärksammas och prisbelönt, både hemma i Sydkorea och i internationella barnbokskretsar, exempelvis utsedd till "Illustrator of the Year" vid bokmässan i Bologna 2005. Men vägen till framgång har kantats av bakslag. Hennes första bilderbok *Molnbullar* (2004) – den enda som i skrivande stund finns på svenska – blev en braksuccé. Glädjen fick sig dock snabbt en ordentlig törn när Baek insåg att hon som ny i branschen ingått ett förlagskontrakt som gjorde att hon helt miste kontrollen över hur bokens figurer användes i fortsättningen. Boken genererade otaliga, kommersiellt framgångsrika spin-off produkter, allt från tv-serie till musikal och leksaker. Baek gick inte bara miste om betydande inkomster från dessa produkter utan tvingades stå bredvid och se på hur hennes bilderboksvärld och –figurer förvandlades till kommersiella produkter hon inte kunde påverka, vilket hon i flera intervjuer beskrivit som rena tortyren.

Men med de inledande motgångarna kom också värdefulla insikter om hur förlagsbranschen fungerar. Baek grundade eget förlag och bestämde sig för att slåss för upphovsrätten till sin första bok, och därmed också för rättvisare villkor för alla nybörjare i branschen. Bakom kampen ligger en önskan om att barnlitteraturen i hennes hemland ska tas på lika stort allvar som andra konstformer. Nyheten om ALMA-priset når Baek Heena när hon utmattad återhämtar sig från ännu en förlorad rättstvist. Utmärkelsen upplever hon som en välbehövad uppmuntran – rentav en klapp på axeln från Astrid själv – en bekräftelse på att hennes konstnärliga arbete är uppskattat och högt värderat.

Kompromisslöst hängiven ensamvarg

Så vem är hon då, denna 49-åriga bilderboksstjärna som tagit hemlandet Sydkorea med storm? Baek Heena föddes 1971 i Seoul och där har hon än idag sin ateljé. I hemstaden studerade hon först undervisningsteknologi vid Ewha Womans University. Därefter blev det studier utomlands i animation vid California Institute of the Arts (CalArts). Här lärde hon sig allt om rumslighet och visuell produktion, men insåg också att det är bilderbok för barn hon helst vill jobba med. Bilderbokens kompakta och begränsade form sporrade henne och hon trivdes bäst med att jobba för sig själv istället för som en del av ett stort produktionsteam. Efter att ha gått på smällen att förlora de immateriella rättigheterna till sin första bilderbok startade Baek det egna förlaget Storybowl som gav henne full kontroll över arbetsprocessen. *Moon Sherbet* (2011) var den första titeln utgiven på Storybowl och med den kom bekräftelsen att hon kan leva på sitt bilderboksskapande.

Som så många andra barnboksförfattare, Astrid Lindgren inkluderad, fick Baeks intresse för barnböcker skjuts även av att få egna barn. Idag har hon tretton bilderböcker på sin verklista, varav de allra flesta har henne som ensam upphovsperson. Baek sätter ribban högt. För att få barn intresserade av sina visuella berättelser måste de göras bra, anser hon. Det innebär en

kompromisslöst noggrann hängivenhet åt minsta lilla detalj. Arbetsprocessen får ta den tid den behöver. För boken *Last Night* (2011) tog den åtta år. Hon tecknar, syr, snickrar, limmar, klipper, bakar, målar för att iscensätta miniatyrtablåer som sedan omsorgsfullt belyses och fotograferas. Det är en skapelseprocess som hänger på att gjuta liv i föremål och få dem att se levande ut, trots att de inte är det.

Animatören som blev bilderbokskonstnär

Baek är animatören som tagit animationstekniken med sig till bilderboken och inte tvärtom, vilket är vanligare. Mången bilderbok har blivit – mer eller mindre välfungerande – animation, mer sällan går arbetsprocessen andra vägen. Paralleller kan ändå dras åt många håll, exempelvis till finlandssvenska Camilla Mickwitz (1937-89) som särskilt under 1970-talet gjorde framgångsrika bitanimationer för barn, exempelvis om pojken Jason, som senare omarbetades till bilderböcker i vilka berättandet fortfarande bar spår av de rörliga filmerna. Eller till norska bilderbokskonstnären Øyvind Torseters hisnande finurliga och vackra illustrationer i vikt papper till bl.a. *Eg kan ikkje sove no* (2008) med text av Stein Erik Lunde. Andra besjälade projekt är Tove Jansson och Tuulikki Pietiläs mumini-miniatyrbyggen samt kända stop motion animationer som Tim Burtons (även han utbildad vid CalArts) *The Nightmare Before Christmas* (1993), Wes Andersons *Fantastic Mr Fox* (2009) eller Henry Selicks *Coraline* (2009), de två senare baserade på barnböcker av Roald Dahl respektive Neil Gaiman.

Teknikerna varierar och utvecklar Baek från bok till bok. I *Molnbullar* tar två kattbarn ett moln med sig hem som deras mamma bakar bullar av. Vips kan de som äter bullarna flyga. Här skapar Baek en säregen stämning genom att leka med ljus och perspektiv samt kontrastera två- och tredimensionella element mot varandra på de endimensionella uppslagen. Kattfamiljen är tvådimensionella pappersfigurer iklädda tygkläder. Möbler, fordon och annan rekvisita är också gjorda av papper men ibland tre-, ibland tvådimensionella. Vissa för berättelsen viktiga föremål är genomgående tredimensionella, som exempelvis vadtussmolnet och bullarna vars fluffiga och sinnliga texturer på så vis stiger tydligt fram på boksidorna. Ute är det regnigt och mörkt men kattbarnen känner tidigt i boken på sig att "det skulle bli en bra dag". Varmt, gult ljus sätter stämningen i det hemtrevliga köket, de läckra bullarna gräddas under en lysande ugnslampa och avnjuts kring köksbordet i kökslampans stilla sken. Baeks tittskåpsliknande scenografi inger känslan av förhöjd verklighet och fysisk närvaro i en lek- och låtsasvärld där också en regntrist dag kan bli magisk och underbar.

Nyaste bilderboken *I am a dog* (2019) ger prov på en teknik med tre-dimensionella lerfigurer vanlig inom s.k. *claymation*-filmer som Baek använt och utvecklat i flera av sina senaste böcker. Bildernas perspektiv och ljussättning har genom åren förändrats och fått större djup samt starkare drag av realism. I boken hör vi hunden Guseul berätta om sig och sin familj. Baek utforskar ett hundvarande som tar full hänsyn till djurets perspektiv. Guseul gläds med hela sin varelse åt att jaga katter, gå på promenad och äta snacks. Pojken DongDong är hans närmaste. DongDong är märkligt hjälplös för att vara 5 år – ur ett hundperspektiv – men Guseuls är beredd att hjälpa. Dessutom luktar pojken gott. *I am a dog* är ett utmärkt exempel på att Baek – trots animationsteknikerna – uttryckligen ägnar sig åt bilderboksberättande. Hon kopplar samman bokens försättsblad – det första med närbild på hundens brunvita päls, det andra med närbild på DongDongs brunprickiga pyjamas – för att accentuera pojkens och hundens ömsinta relation, placerar text i pratbubblor eller integrerar text i bild som en del av det visuella uttrycket, anpassar berättelsens rytm till bläddringen m.m.

Från den första till den senaste bilderboken visar Baek på ett nyfiket och experimenterande förhållningssätt till bilderboksberättandet. I likhet med ALMA-pristagaren Shaun Tan prövar hon sig fram för att hitta just det uttryckssätt som passar berättelsen bäst. I exempelvis *The Red Bean Granny and the Tiger* (2006) med text av Yun-kyu Park har hon valt att tillverka dockorna av hanji, ett

traditionellt Koreanskt papper med en alldeles särskild textur, för att knyta an till berättelsens koreanska sagostoff.

Den allvarliga dockskåpsleken

Kännetecknande för Baek Heena är att hon bokstavligen bygger sina egna bilderboksvärldar. Med hjälp av all slags material från papper, kartong, tyg, garn, järn till lera formar hon kärleksfullt de figurer hon berättar om och blåser liv i dem på boksidorna. Samma hängivna omsorg och tidskrävande arbetsprocess läggs ner på de miljöer hennes figurer vistas i. Det är dockskåpslek på blodigaste allvar. Ändå ställer sig det imponerande hantverket inte i vägen för själva berättelsen.

Likt ALMA-pristagaren Kitty Crowther är Baek Heena lika mycket berättare som illustratör. Det ser man i alla hennes bilderböcker, men särskilt i *Moon Sherbet* och *Last Night* som båda utspelar sig i och kring höghus och deras invånare. Den förra ger även prov på Baeks förmåga att ladda bokuppslagens dockskåpslek med starka sinnesintryck. Det är natt och så hett att höghusets invånare inte kan sova. Läsaren kikar in genom de upplysta höghusfönstren på husets varginvånare som fördriver tiden vid köksbord eller framför tv:n i brist på sömn. Ett droppande ljud sällar sig till luftkonditioneringens sus och kylskåpens surrande. Det är själva månen som smälter bort i hettan! Farmor varg är den enda som märker detta och fångar upp de dyrbara dropparna. När så ett elavbrott släcker ner hela höghuset, lyser det fortfarande uppe hos farmor. Dit orienterar sig husets invånare och får avnjuta svalkande, självlysande sorbet. Även ett par hemlösa månharar hittar hem till farmor varg. Som tur är kan hon hjälpa också dem. Berättelsen väcker i sig en kittlande förundran, inte bara häpnad över höghusets ytte-pytte-små luftkonditioneringsapparater, minutiöst formade balkongräcken i ståltråd eller lägenheternas personliga inredning.

Last Night berättar i leporello-format – dvs dragspelsformat – om ett annat höghus och dess invånare. Baek arbetade intensivt med boken under jultiden, som ett slags ”terapi” för att hantera sorgen över förlusten av rättigheterna till *Molnbullar*. Under arbetet lyssnade hon till julsånger och säsongsstämningen har satt avtryck i bokens pyntade miniatyrgranar och mjuka snöfall utanför varmt upplysta fönster. Den här gången är invånarna personligt hoptråcklade och stoppade dockor av mjuka material. De har en ståltrådsstomme som gör att de kan formas ”in action”. Boken är i all sin enkelhet en skattkista av charmiga figurer, uttrycksfulla minspel och dråplig situationskomik. Medan gåsen läser *Moon Sherbet* för sina lurviga små kaniner, musicerar hundparet högljutt vägg i vägg och herr hares ungar ska nattas och bäddas ner i en imponerande rymlig, men rätt skranglig, högsäng för åtta små harungar. Samtidigt flyger en fågel förbi och hundarnas sockor som hänger på tork hamnar på villovägar. Ett komiskt träffsäkert drama om att samsas trots sina olikheter vecklar ut sig över boksidorna. Inga genvägar har tagits. Baek har bakat den läckra chokladkakan som tronar i en mysig köksscen, tryckt tapeter, knåpat ihop möbler och testat olika bakgrunder och vinklar för att få allt rätt.

Barnnära berättelser

Baek Heenas bilderböcker har potential att fascinera läsare av alla åldrar, men några avkall på ett genomgående barnperspektiv görs inte. Det märks redan i debutboken *Molnbullar* där kattsyskonen är berättelsens motor. De är de som stiger tidigt upp, klär på sig, går ut och hittar molntussen som fastnat i en trädgren. Med bullarnas hjälp ser barnen dessutom till att pappa får en flygande start på arbetsdagen och hinner i tid till jobbet.

Full fokus på barnet finns även i *The Bath Fairy* (2012) där flickan Deok-ji besöker kvarterets gamla badhus med sin mamma. Den stämningsfulla miljön är ett resultat av att bokscenerna är fotograferade på plats i ett äkta badhus. I boken hittar Deok-ji en oväntad lekkamrat i en åldrad badfé känd från Koreansk folksaga. Féen har förlorat sin magiska klädsel som ger henne flygförmåga

och har därför bosatt sig i badet Jangsutang. Nakenheten som i sagan fråntar fé förmågan att ta sig tillbaka till himlarna ges i Baeks moderna tappning en positiv innebörd. Deok-ji och badfé nakna kroppar: barnets glödande kinder, féns valkar och rynkor är kärleksfullt formade. Kropparna naturtroget vackra. Undervattensscenen där de två dyker fram i svindlande fart genomströmmas av lycka och närvaro. En varm och ömsesidig vänskap över generationsgränserna skildras. Deok-ji utstår t.o.m. obehaget att bada hett och bli grundligt renskrubbad för att kunna bjuda fé på den söta yoghurt hon brukar belönas med efteråt. I gengäld ger fé Deok-ji svalka när hon dagen efter badet ligger hemma med feber och influensa. En liknande hjälpsam fé figurerar i *The Strange Mum* (2016). Hon sköter både vädret och pojken Hoho, som är ensam sjuk hemma, tills hans mamma kommer.

Intresset för barns ensamma lekar och längtan efter närhet, vänskap och trygghet genomsyrar även boken *Magic Candies* (2017). Den handlar om pojken DongDong (javisst, samma pojke som i *I am a Dog*) som inte har någon vän. En påse magiskt godis blir upptakten till en omvälvande förändring. När DongDong suger på godiskulorna hör han plötsligt röster. Först är det soffan som gnäller över att fjärrkontrollen skaver mellan kuddarna, sen lär han känna sin hund, hör vad hans stressade pappa egentligen tänker bortom vardagstjätet, och får prata med sin döda farmor. Lyhört låter Baek det magiska äventyret leda fram till att DongDong förstår sig bättre på sig själv och sin omgivning.

Dockor, miniatyrer, förmänskligade djur appellerar alla till en barnpublik. Baek kryddar med läckra ingredienser som: bullar som ger flygförmåga, månsorbet som svalkar, magiskt godis som tröstar. Motiven är bekanta men personligt och aktuellt utformade. En egen twist på motivet "det främmande barnet" ger hon i *The Strange Visitor* (2018) där två syskon får besök av en märklig babylik figur som behöver deras hjälp och omsorg. Baek är alltså inte enbart generator för traditionellt berättarstoff, utan också en synnerligen skicklig skildrare av barns inre liv, behov, rädslor och längtan.

Inte läx- utan läsoplevelser

Även om Baek Heena jobbar helst och mest tredimensionellt, har hon också gjort bilderböcker på andra spännande sätt. *Little Chick Pee-yaki's Mum* (2011) sticker ut med sina svart-vita kolteckningar och gula accentfärg. Den drastiska men varma humorn är sig ändå lik. Boken handlar om en fet och illslug katt, ett rovdjur som glufsar i sig hörnas nyvärpta ägg som smågodis. Men när katten sväljer ett helt ägg, som ruvas i dess mage, och sedan bajsar ut en liten kyckling, sker det otroliga. Plötsligt har hon blivit någons mamma.

Jag blir inte direkt förvånad när jag ser att Baek Heena delat flera bilder av Edward Gorey i sitt Twitterflöde. Baek odlar, likt Gorey, en skruvad humor och är inte rädd för att locka till skratt med hjälp av det kroppsliga och groteska. Varelsen i *The Strange Visitor* fjärtar närapå omkull hela köket när han blir bjuden på bröd och magen sväller upp som en ballong. Hunden Guseul i *I am a Dog* får ont i magen och gör som sin pojkompis DongDong, bajsar i sängen. I *The Bath Fairy* rinner tjockt gröngult snor ur Deok-jis näsa när hon efter badhusvistelsen får feber och snuva. Likaså finns en pillemarisk poäng inbyggd i scenen när månhararna ringer på hos farmor varg i *Moon Sherbet*. Hararna är visserligen upprörda över att de förlorat sitt hem, men månne inte deras skräckslagna miner också beror på att de söker hjälp hos en varg?

Ett hälsosamt sinne för det makabra och groteska, i kombination med en fingertoppskänsla för livets komplexiteter, lyfter Baeks bilderböcker bortom förenklad budskapsförmedling. Det finns gott om undertext i hennes bilderböcker och en jordnära skojfriskhet som strävar till att ge barnläsaren läsoplevelser framom moralkakor. I intervjuer framhåller Baek att hon uteslutande fokuserar på att underhålla och upplyfta sina läsare. Fortfarande är detta (tyvärr) ingen självklarhet inom barnboksbranschen där konstnärliga uttryck ständigt stängas med rådande uppfostringsideal.

Förhöjd livskänsla

Bilderbokskonstnären Baek Heena närmar sig sitt favoritmedium, bilderboken, med allvar och största nyfikenhet. I sina verk prövar hon sig outtröttligt fram. Som en form av "slow art" ägnar hon sig åt tidskrävande detaljerat handarbete. Sina dockor gör hon av tyg, lera eller papper; rekvisitan till scenografin görs av all slags uppfinningsrika material. Från inledande skisser till arrangerade tablåer, minutiös ljussättning och en tidskrävande fotograferingsprocess kombinerar hon analoga och digitala tekniker. Att få bilderna att fungera i bilderbokens layout är förstås också ett avgörande moment i arbetsprocessen. Även den som inte behärskar koreanska kan se hur omsorgsfullt Baek integrerar de koreanska skrivtecknen i den visuella helheten. Det kan handla om skrivtecken i form av skorstensrök (som i *Bath Fairy*), skrivtecken likt löv som faller (som i *Magic Candies*) eller hunden Guseuls fragmentariska tankeströmmar som fyller luften medan han ligger hemma och väntar på sin familj (i *I am a Dog*).

Det taktila hantverket är i sig imponerande men vore inget utan Baeks förmåga att blåsa liv i sina dockor och miniatyrscener. De fysiska föremålen finns inte bara, utan har något att berätta. Motiven är ofta bekanta, inte minst Astrid Lindgrenska, såsom drömmen om att kunna flyga, ensamhet och längtan som förbyts i gemenskap, förunderliga mirakel som gör vardagen till ett äventyr.

Baeks bilderböcker handlar om att göra och vara i världen på ett visst sätt, njutningsfullt och närvarande i dialog med andra. Samtidigt formuleras en längtan till leken och fantasin som förmågor som kan förhöja våra vardagliga liv.

Trots (eller kanske på grund av?) utbredd globalisering halkar översättningen av riktigt spännande och originella barnlitterära konstnärsskap efter. Om något, visar Baek Heena oss att det finns en hel världsbarnlitteratur där ute att upptäcka! I skrivande stund har enbart några få översatta titlar av Baek nått Europa, det mesta av hennes produktion är ännu inte översatt. Det är på tiden.

Maria Lassén-Seger